

זכרון עולם

האשה
החשובה ורופת
צדקה וחסד

**מרת
ורדה שניצר**

ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חולמס סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

**מאורות
הדף היומי**

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת עבודה זרה ל"ב-ל"ח ♦ פרה י"ב, ח' - טהרות א', א'

בס"ד, כ"ד תמוז תשפ"ה

גליון מס' 1365

השבוע בגליון

♦ גיבון אנזימטי ♦ גיבון חומצתי

♦ המותר לאכול "גבינת עכו"ם?"

♦ מי אמר שמותר לאכול סרדינים?

♦ חתונות על מוצרי מזון

♦ מוצרים שערכם ירד, זקוקים לחותמת?

♦ סוגי החתונות והזיופים לדורותיהם/לה/א מפני שמעמידן

♦ אותה בעור קיבת נבילה

♦ תהליך ייצור הגבינה והשלכותיו על גבינות של גויים

♦ ה"סאדילש" התורכיים

♦ התקלה הכשרותית בבתי חרושת גדולים לסרדינים

♦ שתיית קפה בראי ההלכה

♦ שתיית קפה שהוכן על ידי מלצר נכרי

♦ שני תנאים ל"בישול עכו"ם"

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם

להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

לאן נעלם החתן?

היה זה לפני עשרות רבות בשנים. באותם זמנים היו הנגרים עושים את מלאכתם נאמנה. הנגר היה מניח גזע עץ עבה על סדנו ובוקע ממנו גושים עבים ומגושמים, מרכיב אותם זה על זה, מחשקם בזרועות פלדה הגונות והרי לך דלת. דלת שכזו, כבדה וחסינה חצצה במשך כל שעות היום בין ר' משה לבין הבלי העולם הזה.

סדר יום קבוע היה לו לרבי משה סוקולובסקי, אברך משי שנשמך על שולחן חותנו הנכבד מבני העיר בריסק, בשנות כהונתו של רבינו בעל ה"בית הלוי" זצ"ל.

בכל יום לאחר תפילת שחרית, היה ר' משה נוטל עמו את ספריו ומשכין עצמו בחדר קט הסמוך לבית חמיו, ויושב והוגה בתורה בדבקות שאין לתארה.

זמירותיו ונגינותיו העליזות היו לשם דבר. לאחר עמל של שעות ארוכות בתורה, היתה נגינה עליזה פורצת מגרונו של ר' משה והאושר העילאי שנאגר בו, פרץ באחת דרך מיתרי קולו שנענו בשמחה למשימה.

דף לא/א הכל משתמר בחותם אחד

חותמות על מוצרי מזון

בסוגיינתנו מבואר, כי חכמים תקנו שיש לחתום מוצרי מזון המצויים בהישג ידו של גוי והוא עלול להחליפם במאכל אסור. תפקידו של החותם הוא, איפוא, להעניק הגנה סבירה לבעל המאכל, לבל יוחלף מאכלו באחר ללא ידיעתו. לפיכך, אם שכחו לחתום דבר מאכל, ולנכרי ששהה בקרבת מקום אליו היתה אפשרות להחליפו, אזי, אם קיים חשד סביר שהגוי החליף את המאכל משום שבכך נגרמה לו טובת הנאה, ובעל המאכל אינו מסוגל לזהות את מאכלו, המאכל אסור באכילה.

לגבי חתיכות דג, בשר, יין ותכלת החמירו חכמים וקבעו, כי אין די בחותם אחד (לקמן לט/א,ב). בטעם הדבר נחלקו הראשונים. לדעת רש"י (שם ד"ה "אסורין") כיון שדמיהן יקרים, קיים חשש גדול יותר שהנכרי יטרף לזייף את החותם הבודד ולהחליף מוצרים אלו באחרים. ואילו לדעת הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק י"ג הל' י'), חז"ל החמירו במוצרים אלו, מפני שהנכשל בהם עובר על איסור מן התורה.

מוצרים שערכם ירד, זקוקים לחותמת? למחלוקת זו השלכות הלכתיות כבדות משקל. וכגון, בתקופה של ירידה במחירי אחד מן המוצרים הללו, אזי, לדעת רש"י, שוב אין צורך בשני חותמות ודי בחותם אחד. אולם, לדעת הרמב"ם, מאחר שהדבר אסור מן התורה, עדיין יש צורך בשני חותמות. מצד שני, בתקופה בה עולים מחיריהם של מוצרים אחרים, אזי, לדעת רש"י, גם לגביהם יש צורך בחותם כפול (רמ"א "תורת חטאת" כלל ל"ב דין י' ו"ערוך השולחן" סי' קי"ח סעי' ב'), אך לדעת הרמב"ם, כל עוד אין איסורם מן התורה, אין צורך בשני חותמות. להלכה "שולחן ערוך" יו"ד סי' קי"ח סעי' א') נפסק כדעת הרמב"ם [עיי"ש עוד שהביא אפשרויות לסמוך על חותם אחד גם בדאורייתא. וכתב הרמ"א שבדיעבד ניתן לסמוך על ר"ת הסובר כי רק בישראל חשוד יש צורך בשני חותמות ולא בנכרי].

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **בלע קידרון קינדרמן** ז"ל ב"ר אהרן ז"ל

נלב"ע כ"ח בתמוז תשע"ז **תנצב"ה**

הונצח ע"י אשתו וילדי שחייו

זעילוי נשמת

הר"ר **קלמן גורדון** ז"ל

ב"ר בנימין ז"ל

נלב"ע ערב ר"ח אב תש"י

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שחייו

זעילוי נשמת

מרת **שרה רבקה ברלינר** ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה

הר"ר **אבי ומאירה שנור** ה"ו

זעילוי נשמת

מרת **חנה יהודית בלכר** ע"ה

ב"ר שבח ז"ל

נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה

הר"ר **אריה דודרה יעקבסון** שחייו - ת"א

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **יוסף** ב"ר שמואל זיינביל **פרושינובסקי** זצ"ל

נלב"ע כ"ג תמוז תשע"ז **תנצב"ה**

הונצח ע"י אחיו ידידנו ר' **שמחה רשף** ה"ו ומשפ' שחייו - גבעתיים

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (ש"ת "אגרות משה" י"ד ח"א סי' נ"ו) מדגיש, כי הצורך בשני חותמות למאכלים מסויימים, מתייחס לחותמות אשר אמינותן אינה מוחלטת. אולם, חותמת שאינה ניתנת לזיוף, די בה כדי לחתום בשר ויין, ובמקרה זה אין צורך בשני חותמות.

סוגי החותמות והזיופים לדורותיהם: מכאן, נעבור לצורות החותמות אשר נהגו להשתמש בהם במהלך השנים. בגמרתנו מוזכרות שש צורות של חותמות: טיחה בטיט, פקק, קשר, סימן, מנעול ומפתח. לאחר חתימת התלמוד נוהגים היו להטביע על גוף המאכלים, כגון, גבינות וכדומה, את צורת האות "חת" - חותם, או את האות "כף" - כשר (ש"ת הרשב"א ח"א סי' ק"ט). באותה תקופה לא ידעו הגויים את אותיות לשון הקודש, וממילא לא התהוו חששות לזיוף חותמות אלו (עיין רמ"א י"ד סי' ק"ל סעי' ח'). בדורות מאוחרים יותר, היו נכרים שהתוודעו לאותיות לשון הקודש, ועקב כך פחתה מהימנותן של חותמות אלו שניתנו לזיוף בקלות רבה ושוב אין הן נחשבות כ"חותם" (ש"ת "לבושי מרדכי" תליתאה י"ד סי' ז'). מיני אֵז, ובד בבד עם התפתחות התעשייה, החלו להשתמש בתוויות, בניירות או בחרסים שהודבקו למוצרי המזון או לאריזתם, ושעליהם נכתבה או הוטבעה המילה "כשר" או המילה "חותם" (פרישה סי' ק"ל ס"ק ט"ו). כאשר השתכללו אמצעי הזיופים וגם מהימנות חותמות אלו התערערה באופן ניכר, קיבל כל שוחט ובודק חותמת אשר בה הוטבעה חתימתו, והוא הטביע אותה במוצרים שיצאו מתחת ידו (ש"ת "גבול יהודה" סי' כ' ועוד).

הפוסקים מציינים, כי אף שגם חותמת השו"ב ניתנה לזיוף, סמכו היהודים על חששם של הנכרים לזייף את חותמתו של ה"שוחט ובודק" מחמת אימתם מן השלטונות אשר נקטו ביד קשה נגד הזייפנים. לעומת זאת, לא הקפידו השלטונות על נכרי שכתב "כשר" על מאכל אסור, שכן, מבחינתם לא היווה הדבר זיוף (עיין שו"ת מהר"ט ח"א סי' י"ב, שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' י' ושו"ת "זכרון יהודה" י"ד סי' ה').

דף לה/א מפני שמעמידן אותה בעור קיבת נבילה

תהליך ייצור הגבינה והשלכותיו על גבינות של גויים

סוגייתנו עוסקת בתקנת חכמים, שאסרו לאכול גבינה של גויים. טעמים רבים נאמרו לגזירה זו בסוגייתנו, ולהלכה (רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ג, "שולחן ערוך" י"ד סי' קט"ו סעי' ב'), נפסק כטעמו של שמואל: "מפני שמעמידן אותה בעור קיבת נבילה". כדי לתרגם את הדברים לגבינות בנות ימינו, עלינו לחזור לרזי ייצור הגבינה.

גיבון אנזימטי: רוב הגבינות המלוחות והקשות מיוצרות בשיטת ייצור המכונה "גיבון אנזימטי". בעבר נהגו לאכסן את החלב הטרי בעור קיבת עגל יונק, ובמשך הזמן הפך החלב לגבינה. ההסבר המדעי לכך הוא, שבמצי קיבתו של העגל מצוי אנזים בשם "כימוצין" הגורם לביקוע חלקיקי החלבון שבגבינה. חלקיקים אלו נפרדים מהחלב המימי ושוקעים בתחתית, והם הם הגבינה. אף כיום מיוצרות גבינות רבות באירופה על ידי הוספת אנזים זה לתוך החלב, ולעיתים נעשה שימוש באנזים בשם "פפרין", המופק מקיבת עגל בוגר יותר או מחזיר, או בשניהם גם יחד, ב"פפרין" וב"כימוצין". זהו, פשרה של תקנת חז"ל שאסרו גבינת עכו"ם משום שהגוי אשר כל הבשר שברשותו טרף, מגבן את גבינותיו בקיבת נבילה.

בנוסף, ניתן לבצע את פעולת הגיבון בשיטה זו גם על ידי הוספת אנזימים צמחיים, חלף האנזימים הטבעיים. מאחר שבאופן זה, אין האדם אוכל מוצר מזון הכולל חלקים מבעלי חיים האסורים באכילה, טעם תקנת חז"ל לאסור את גבינות הנכרים אינו קיים. האם מותר לאכול גבינות אלו?

לדעת הרמב"ם (שם הל' י"ד) וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" שם): "אפילו העמידוהו בעשבים אסורה". זאת, מפני שחז"ל גזרו איסור אכילה על כל הגבינות המיוצרות על ידי הגויים, מחשש לאכילת גבינה שנעבדה בדבר טמא. הרמ"א (שם) מוסיף וכותב, כי אם יהודי נוכח בעת פעולת הגיבון על ידי הנכרי, מותרת הגבינה באכילה, "וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו". אולם, הש"ך (ס"ק כ'), חולק עליו ופוסק, כי היתר זה של ישראל עומד על גביו של הנכרי אינו נזכר בתלמוד כי אם לגבי חלב עכו"ם ולא לגבי גבינת עכו"ם, ולפיכך, אין להתיר גבינה שנעשתה על ידי עכו"ם בנוכחות יהודי, אלא כאשר הגבינה שייכת ליהודי. בימינו, ניתן להבחין בגבינות מסויימות שעל גביהן מופיע הכיתוב: "גיבון ישראל", לאמור, פעולת הגיבון נעשתה על ידי יהודי (ראה "בנתיב החלב" עמ' 47-53).

גיבון חומצתי: עד כה עסקנו ב"גיבון אנזימטי" אשר בו משתמשים לייצור רוב הגבינות הקשות והמלוחות. שיטת גיבון עתיקה נוספת, מכונה בשם "גיבון חומצתי", ומשמשת להפקת גבינות רכות. גיבון זה נעשה על ידי העמדת החלב לזמן מה ללא קירור, או על ידי הוספת חומרים מחמצים, כך שהרכבו של החלב ומבנהו משתנים, וחלקיקי החלבון שוקעים ונאחזים זה בזה.

עם צהרי היום היה ר' משה שוהה לזמן-קט מלימודו, סועד את ליבו בחברת בני המשפחה וממשיך בלימודו שעות רבות נוספות.

ויה היום ור' משה בושש מהגיע. רעייתו והוריה המתונו בסבלנות לתלמיד חכם הצעיר שבה העריכו, אך משארכה השעה יצאה רעייתו אל החצר ודפקה קלות על דלת חדרו כדי להזכירו כי הגיעה העת לאגור כח.

נקישותיה החלושות נשמעו בקושי, אפילו לאזניה. כנראה נקישותי אינן חודרות בעד הדלת הכבדה, חשבה לעצמה בעודה חובטת על קירות החדר, שמא ישמע בעלה את קריאותיה ויסור עמה לסעודת הצהרים. דקות ארוכות עמדה רעייתו ונקשה, דפקה, חבטה, אך מאומה לא התרחש. אפילו רחש קל ביותר לא בקע מבין כתלי החדר.

משחלפו דקות ארוכות, שבה רעייתו לבית הוריה והזעיקה את אביה שהחל לחשוש לשלום חתנו. הלה, דפק וחבט גם הוא בדלת העץ. תחילה עדיניות מה, ואט אט החלו דפיקותיו להתגבר וכעבור זמן לא רב מצא את עצמו החותן הנכבד חובט על דלת העץ הכבדה בשתי ידיו במלא כוח. בהפוגה שבין החבטות ניסו בני המשפחה לכרות אוזן, שמא ישמעו אות או סימן חיים, שיבשר להם כי מאן דהוא אשר נשמה באפו שוהה בתוך החדר. אך תוחלתם נכזבה עד מהרה. דממת רפאים.

עד מהרה היה החותן הדואג מהלך סביב החדר וזועק במלא גרונ: ר' משה, ר' משה, אייכה? השומע אתה את קולו? אותה שעה, היו רעייתו ואמה מנסים עדיין את כחם על דלת העץ הדוממת. **החותן** הנכבד השלים מספר סיבובים סביב החדר כשכפות ידיו משמשות כמגבר לקולו, ולא חלף זמן רב עד שהצטרפו אליו שכנים וסתם אנשים טובים שחשקה נפשם לעזור במציאת החתן האובד. לאחר כמחצית השעה, למתבונן מן הצד דמו אנשי החצר ללהקת דבורים המנסות להיכנס אל כוורתן שפתחה נסתם.

סביבת הבית רעמה מקולות נרגשים ונפחדים כאחד שהכריזו וצווחו ר' משה, ר' משה. אל בליל הצעקות התווספו גם קולות חבטה אדירים שבקעו מכיוון דלת העץ החסונה, בה מיקדו שאר הנאספים את תקוותם. כמו תופי מלחמה הפטיר ישיש שעון על מקלו שהספיק לראות בחייו די והותר בשדה הקרב.

משכלתה תקוותם למצוא בעצמם פתרון לתעלומה זו, הזעיק שכן טוב לב את כוחות החילוץ של העיירה בריסק. הללו, כבאי אש בזמנם החופשי, הופיעו מצויידים בגרזנים וקלשונות ואחר שפערו גם הם את גרונם בזעקות רמות ללא תוחלת, החלו ללכות את זעמם בדלת העץ. אם הוא לא פותח את הדלת, לא תהיה דלת, אמר אחד מהם שהתנשף מלא ריאותיו, בעודו מתיז בפטישו שביבי עץ לכל עבר.

תחילה עמדה הדלת החסונה במריה, אך כעבור זמן מה, נכנעו העץ והברזל לכלי המשחית שהכו בהם, ולמול בני המשפחה הדואגים ושאר הנאספים שהשקיעו רבות מגורנם וכחם, התמוטטה הדלת בקול רעש גדול.

הכל דחפו את ראשם בסקרנות אדירה מהולה בחשש כבד, אל הפתח שנפער ולעיניהם נגלה מחזה מדהים. ר' משה, החתן היקר, יושב ליד השולחן, עיניו עצומות, מרפקיו שעונים על הגמרא וכפות ידיו תומכות בראשו. מלבד מצחו שהתרחב והתכווץ חליפות, אפשר היה לחשוב כי ר' משה קפא על מקומו.

החותן הנכבד פסע פנימה בחרדת קודש ונענע קלות את חתנו האהוב, תוך שהוא שב וקורא, הפעם בלחש, "ר' משה, ר' משה". רבי משה ננער באחת ממקומו כשהוא פולט בתדהמה **"ריבנו של עולם! כיצד נכנסתם פנימה, הרי הדלת סגורה?"**

מתברר כי ר' משה היה שקוע בכל חושיו בסוגיה סבוכה שריתקה אותו אל מקומו שעות רבות, והוא עמל להבין את כל מבואותיה ונכביה. קולות האדם והברזל שנשמעו סביב חדרו, חלפו בערו להם ליד אפרכסתו, אך לא חדרו פנימה. מוחו וליבו עסוקים היו בתורה הקדושה אותה אהב כל כך.

לאחר שנים מועטות, כאשר עלה הגר"ח מבריסק זצ"ל לכהן פאר כרבה של העיר, הוא מינה את רבי

משה סוקולובסקי לייסד ולעמוד בראשות הישיבה הגדולה "ישיבת בריסק", הלא הוא רבינו בעל "אמרי משה" ו"מלאכת יום טוב" מגדולי ראשי הישיבות בדור ההוא.

על מעשה זה, שסיפר הגאון רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל ונשלח אלינו באדיבותו של אברך יקר שערך ספר נפלא ובו סיפורים על אהבת התורה, אין כמעט צורך להוסיף ולהכביר מילים. התורה היא כסם המשכר. היא משרה על לומדיה נעימות ואושר שכזה, שהמשקיע בה את כוחותיו, אינו חש בכל הסובב אותו. על כך אמר מלכנו דוד: **"טוב לי תורת פיר מאלפי זהב וכסף"** וכי אין זה כך? **"אשרינו"**, לומדי הדף היומי, "ומה טוב חלקנו" קובעי העיתים לתורה, על שזכינו לקבוע מקום ישיבה באהלה של תורה, להתבסס מזיוה ולהתחמם בנוגה אורה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. תכתובת: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף לב/א העיד שמעון בן גודא

החלפת א-ב-ע

הלכה מעניינת בהלכות גיטין הוציא מסוגייתנו הגרי"ל בטלן בספרו שו"ת "זכר יהודה" (סי' נ"א). **בספר תורה** אין להחליף א-ב-ע וההיפך (שבת קג/ב), אף על פי שקריאתן דומה (רש"י שם). אולם, לדעתו, בגיטין אין להקפיד על כך. שכן בגמרתנו סברו, ששמעון בן **גודא** הוא שמעון בן **גודע** ורק בתירוץ השני בגמרא אמרו שאין זה אותו אדם... (מובא באנציקלופדיה תלמודית ערך א').

דף לה/ב רבי ובית דינו התירו השמן

הגרי"ז לא נחרד מפני האיסור

אלא מפני ההיתר...

בשיחה מסוימת אודות כשרות שמנים. חיה הגרי"ז מבריסק זצ"ל את דעתו, כי שמן חוץ לארץ עדיף על שמן מתוצרת הארץ מפני טעמים שונים. **אחד** מהנוכחים העיד: הלא זהו שמן עכו"ם! בשמוע הגרי"ז את השאלה נרתת כל גופו והוא נחרד מאד. **תלמידו** הגרי"א שלזינגר, שסיפר על כך, הסביר: הגרי"ז לא נחרד משום חשש איסור שמן עכו"ם, אלא ההיפך, מפני הרמב"ם (פ"ז מהל' מאכלות אסורות הל' כ"ב) הכותב: "שמן של גויים מותר, ומי שאוסר **הרי זה עומד בחטא גדול** מפני שהמרה על פי בית דין שהתירוהו..." זה מה שהרתית את הגרי"ז, החטא הגדול של אותו שואל... ("רשימת הנהגות וזכרונות").

דף לה/ב מה ראו חכמים לאסור

מותר היה לאכול מלחם

של המואבים?

כלל הוא, שדבר המפורש בתורה להיתר, אין חכמים יכולים לאסור - כך ייסד רבינו הט"ז (י"ד סי' קי"ז). על פי זאת הקשו אחרונים רבים, היאך אסרו חכמים פת עכו"ם, הרי מפורש בתורה (דברים כג/ד) "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' על אשר לא קידמו אתכם **בלחם ובמים** בדרך בצאתכם ממצרים". הרי לנו, שנענוש עמון מואב על שלא אכילו את בני ישראל מלחמם? **הגאון** רבי יוסף שוורץ מיישב זאת בספרו "גנזי יוסף" (סי' ע"ז וסי' קמ"ב) בשני אופנים: ראשית, הרי יש אופנים שבהם מותר לאכול לחם של נכרי, וכגון, כאשר מבשלים אותו לאחר אפייתו, משום שבישולו מפקיעו מתורת לחם (עיי' "הלכות קטנות" ח"ב סי' פ"ג). בנוסף לכך, הרי טענת התורה היא כלפי עמון ומואב על אשר לא קידמו את בני ישראל, והם, הרי לא למדו וידעו שפת עכו"ם אסורה ומכאן תוקף הטענה עליהם...

המותר לאכול "גבינת עכו"ם"? נזכיר, כי טעמם של חז"ל לאסור גבינת עכו"ם באכילה התבסס על החשש משירבוב חומרים של טריפות ונבילות לתוך הגבינה. ואילו בייצור זה, אין כל חשש לכך. האם גבינות אלו מותרות באכילה גם כאשר הן יוצרו על ידי נכרי? בעל "החכמת אדם" (כלל נ"ג סי' ל"ח) ובעל ה"ערוך השלחן" (י"ד סי' ט"ו וסי' ט"ז) פסקו, שאין לחלק בין הגבינות, ואף "גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל, מכל מקום האיסור במקומו עומד".

"גבינה בשם קאצעז טשיז": לעומת זאת, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" י"ד ח"ב סי' מ"ח, וכן משמע בשו"ת "זבחי צדק") כתב, כי אין למחות באלו שאוכלים "גבינה בשם קאצעז טשיז" - קוטג' - של נכרים, אף שאין ישראל נוכח בתהליך הגיבון. לדעתו, יש לחלק בין הגבינות הקשות שנאסרו על ידי חז"ל, לבין הגבינות הרכות אשר מיוצרות בתהליך שונה וכלל אינן דומות לגבינות הקשות. לפיכך, ובצירוף סיבות נוספות, הוא הורה כי אין למחות במקילים, "אבל לפרסם שיש מקום להיתר, ודאי אינו מן הראוי".

כמובן, שיש צורך בתעודת כשרות לכל מוצר, אף לאותם המקילים, כדי לוודא שבתהליך הייצור לא נוספו לגבינה כל חומרים האסורים באכילה ליהודים.

לסיכום: הרוכש גבינה שאין עליה תעודת כשרות, מסתכן באכילת גבינה שיש בה חזיר, מקקים, או שאר מרעין בישין. יש לציין, שגופי כשרות רבים בחו"ל, המקילים בשימוש בחלב נכרי בימינו, נהגו לתת הכשר לגבינות קוטג' גם ללא משגיח קבוע ובלי לדרוש גיבון ישראל. וגם המקפידים על חלב ישראל, יש מהם שאינם מקפידים על משגיח קבוע ועל גיבון ישראל. לעיתים, בגבינות המצויין על גבי עטיפתן "גיבון ישראל", יוצרה הגבינה מחלב נכרי. הרוצה להדר, איפוא, יקפיד על רכישת גבינה שמצויין על גביה כי היא מחלב ישראל ונעשתה בגיבון ישראל ("בנתיב החלב" 43-47, הרב יעקב בורו שליט"א).

דף לה/ב טרית טרופה

מי אמר שמותר לאכול סרדינים?

במשנתנו מבואר, שחכמים אסרו אכילת דגים קטנים המכונים בשם "טרית טרופה", משום שהנכרים שיווקום כשהם מרוסקים ובלולים זה בזה, ומאחר שצורתם מטושטשת, נוצר החשש שמא התגנבו דגים טמאים לבלי לזה. כמו כן, אסרו חז"ל לאכול דג בשם "חילק", מאחר שדגים טמאים הדומים לו משמשים תדיר כבני לויתו, וממילא הם ניצודים עמו וקשה להבדיל בינו לבינם.

ה"סארדילש" התורכיים: בעל ה"שדי חמד" (מערכת ד' אות ד') מציין, כי במקום מושבו בתורכיה נהגו לאכול "סארדילש", הלא הם הסרדינים, אשר נמכרו בחביות גדולות, ולא חששו שמא הבעיה שאפייה בתקופת חז"ל את דג ה"טרית הטרופה", קיימת גם לגבי סרדינים אלו. אולם, משהגיע לידיו ספרו של בעל ה"תפארת ישראל", אשר בו הוא מעורר על כך לגבי "סארדילש" ולגבי דגי ההרינג הנכבשים יחדיו בחבית, חדל מאכילת הסרדינים.

עם זאת, בעל "לבושי מרדכי" (סי' קמ"ח), מציין בשנת תרע"ב, כי נהגו לאכול שימורי סרדינים. גם בעל ה"לב יהודה" ציין, כי לפני מלחמת העולם הראשונה, בעת הגירת המוני היהודים ליבשת אמריקה, נהגו להקל ולאכול סרדינים, מחמת הקושי הרב בהשגת בשר וחלב כשרים, ומאחר שהאיסור אינו ברור, הקלו בשעת הדחק.

בעל ה"חלקת יעקב" (שו"ת סי' ל', ל"א) מבאר, כי אכילת סרדינים אינה אסורה עקב האמור במשנתנו, שכן, אין לנו לאסור אלא את הדגים אשר בשמותיהם נקבו חכמים [עיי"ש שהוכיח כן מסוגייתנו]. מלבד זאת, הלא מבואר בסוגייתנו, כי מותר לרכוש את דג ה"חילק" מאומן מומחה, הדואג להפרידו מהדגים שהתלוו אליו, מאחר שהם פוגמים בטעמו, ואף ניתן לסמוך עליו שיעשה כן, מאחר שהאומן חושש לפרנסתו, אם יתפרסם כי הוא מוכר דגים שטעמם פגום. ממילא, גם בתי החרושת המשווקים את שימורי הסרדינים, מקפידים להפרידם משאר המינים שהתערבו בהם, ואין לחשוש לאוכלם.

התקלה הכשרותית בבתי חרושת גדולים לסרדינים: אולם, הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א ("תשובות ונהגות" ח"ב סי' שפ"ב) כתב, כי מאחר שבתי החרושת מתעסקים בכמויות ענק של דגים, יתכן שהתערב דג טמא אחד או שניים באלפי דגים סרדינים. ומאחר שדג בודד אינו מקלקל את טעמם של אלפי הסרדינים, אין בעלי המפעלים מקפידים על הפרדה מוחלטת של דגים טמאים מן הסרדינים, וממילא, יש להקפיד על רכישת סרדינים בעלי תווית הכשר. בנוסף, ראוי לציין, כי בתעשיית השימורים בימינו רווח השימוש במיני שמנים ובחומרים משמרים מסוגים שונים, ולפיכך, יש להקפיד על רכישת סרדינים בהכשר מוסמך בלבד (ספר "הכשרות" להרב פוקס שליט"א פרק י"א הל' י"ד. ועיי"ש, שגם כאשר מופיע הכיתוב "שמן דגים טבעי", יתכן שהוא מופק מדגים טמאים, וכן יש חומרים המופקים מלבלב החזיר).

דף לח/א כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים

שתיית קפה בראי ההלכה

נידונים הלכתיים רבים צועדים יד ביד עם התפתחות התעשייה, המצאות חדשות, או אף גילויים של מאכלים מזון חדש אשר הצריכו את גילוי דעתם של גדולי הפוסקים לגבי כשרותם ודיניהם. לפני מאות שנים, רעה רועה חבשי את צאנו ליד צמחים בלתי מוכרים באיזור בשם "קאפה". לתדהמתו, משכסס צאנו מן הצמחים הבחין הרועה, כי בעלי החיים שבעדרו מרקדים ומפזזים... מופתע מן הגילוי המרעיש, נטל הרועה מן הצמח ותוך זמן קצר הוא נפוץ בחבש ובתימן. המוסלמים אימצו את המשקה אל חיקם, כמשקה בעל תכונות מעוררות אשר שימש להם כתחליף ליי, האסור להם על פי "דתם". משקה זה הוא הקפה, אשר כבש בסערה את העולם, ומיני אז לא נס ליחו.

שתיית קפה שהוכן על ידי מלצר נכרי: תוך זמן קצר התעוררה השאלה, האם איסור "בישולי עכו"ם" חל על קפה שהוכן על ידי נכרי, אשר המיס במים רותחים את פולי הקפה הקלויים. מכיון שהקפה התפשט לאחר שרבי יוסף קארו זצ"ל סיים את כתיבת ספרו "שולחן ערוך", לא "הספיק" נידון זה להיכלל בספרו, אולם, שנים ספורות אחר כך, דנו בו פוסקים רבים, כלהלן.

שני תנאים ל"בישול עכו"ם": מבואר בסוגייתנו, כי אין לאכול "בישולי עכו"ם", היינו, תבשיל שבישלו נכרי, אם מתקיימים בו שני התנאים הבאים: **א.** התבשיל אינו נאכל חי, היינו: כמות שהוא, כי אם לאחר בישולו. **ב.** התבשיל עולה על שולחן מלכים, המלפתים בו את הפת.

לכאורה, מאחר שגרעיני הקפה אינם ראויים למאכל אדם ללא בישולם, מתקיים בקפה התנאי הראשון. אלא, שלגבי התנאי השני נחלקו הפוסקים. יש הסוברים, כי אכן, רק תבשיל שנאכל עם הפת נאסר. ממילא, אין איסור זה מתייחס לקפה, שהרי אין אוכלים לחם עם קפה (ריטב"א ועיין מאירי רדב"ז שם, "פרי חדש יו"ד סי' קי"ד ס"ק ו', "באר עשק" סי' ק"ה). אולם, יש הסוברים, כי תנאי זה של חז"ל לא בא כי אם להחמיר. כלומר, לא זו בלבד שאם אוכלים אותו או שותים אותו לבדו, אסור הוא, אלא אף אם אוכלים אותו עם לחם בלבד, גם אז אסור הוא. ממילא, הקפה שבושל על ידי נכרי אסור הוא משום "בישולי עכו"ם" (רשב"א ב"תורת הבית" בית ג' שער ג', עיין שו"ת "פנים מאירות" ח"ב סי' ס"ב).

הקפה בטל במים: מכל מקום, יש מן הפוסקים ("חכמת אדם" כלל ס"ו סעי' י"ד, "ערוך השולחן" סי' קי"ג סעי' כ"ב, "באר עשק" שם ועוד), שהתירו את שתיית הקפה שבושל על ידי גוי, זאת, על פי דברי בעלי התוספות (לעיל לא/ב) המתירים שתיית שכר של נכרים, משום שכמות התבואה המצוייה בו, אשר ממנה מיוצר השכר, בטלה לגבי המים, שלגביהם אין איסור "בישולי עכו"ם", שהרי אין הם זקוקים לבישול כדי לשתותם. לפיכך, מותר לשתות קפה שבושל על ידי נכרי, שהרי רובו המוחלט של המשקה מורכב ממים, והקפה אינו אלא מיעוט, הבטל במים. בעל "הערוך השולחן" מוסיף ומבאר, כי לא זו בלבד שהתבואה והקפה בטלים במים, אלא שאף הם פושטים צורה ולבושים צורה חדשה. שכן, מתחילה היו הם מין מאכל, ועתה הפכו למשקה בעלמא, לפיכך, הם בטלים במים באופן מוחלט [ועיין ב"פתחי תשובה" יו"ד סי' קי"ד ס"ק א' שחלק על כך בשם "פנים מאירות"]. מכל מקום, הורו רבים מן הפוסקים, שירא שמים יחמיר על עצמו (עיין "בן איש חי" פ' חוקת אות ט"ז ועוד, וע"ע שו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' מ"ד).

שתיית קפה בבית קפה: נידון נפרד התפתח בספרי הפוסקים בעקבות גילוי הקפה, והוא, שתייתו ב"בתי קפה" של נכרים. שהנה, חכמינו אסרו שתיית שכר במקומות מכירתו, כדי שלא יבוא עם סגולה להתערב בין העמים (לעיל לא/ב, "שולחן ערוך" שם). לאחר שהקפה הפך למשקה הנפוץ מן השכר, דנו הפוסקים אם מותר לשתותו בבתי קפה של נכרים. אף שרבים מן הפוסקים הורו כי אין להכליל את שתיית הקפה בתקנת חכמים זו, אין הרדב"ז (שם) מתיר את שתייתו "במסיבה של גויים", "לפי שמשך מזה כמה תקלות, וישראל קדושים הם ואין ראוי שיהיו עמהם במסיבותם". אף המהריק"ש (יו"ד קי"ד) אסר זאת "משום חתנות", וגם בלאו הכי - "משום מושב ליצים" (ראה "זכור לאברהם" תש"ס-סא עמ' רכ"ב ואילך).

תקנת ועד ארבע ארצות: ב"קונטרס הסמ"ע" אף נאמר, ש"ועד ארבע ארצות" תקן ביריד גרמני"א, כי "שום אדם לא יקבע עצמו בבתי משתאות של גויים, והקובע עצמו לשתות שם הוא בכלל הריקים והפוחזים ולא יקרא בשם רב וחבר ולא יהיה לו שום מינוי בקהילה" (ראה עוד "בין ישראל לנכרי" חלק יו"ד סי' י"א סעי' ז') [לענין קליית פולי הקפה, עיין "דרכי תשובה" סי' קי"ד, ולענין "נס קפה" עיין "שבט הלוי" שם].

דף לה/ב ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלגל לו. רש"י: כשהוא מלמדן

ללמד כדי ללמוד

היינו, פירש ה"בן יהודה", מידה כנגד מידה: נגד זאת שפתחת לבבות אחרים כשלימדת אותם - יפתח הקב"ה את לבבך בדברים שתומים ולא תצטרך ללמוד מאחרים.

ואכן, בספר "אור אברהם" מפרש, כי הרמב"ם בפתיחה להלכות תלמוד תורה הזכיר אך את מצוות לימודה ולא את המצווה לאחרים, כי הלימוד לאחרים הוא חלק מהמצווה ללמוד בעצמו: אם לא תלמד לאחרים - לא תדע דברים רבים בלימודך שלך...

דף לה/ב חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו

ואין ישראל רואהו...

בהיות האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זי"ע"א בגיטאות, היו יהודים שהתמסרו להמציא לו כוס חלב מדי יום. יהודי אחד היה יוצא במסירות נפש לחצרו של איכר שהיתה ברשותו פרה, והיה נוכח בעת החליבה. לאחר מכן היה מבריק את החלב פנימה ומניחו על שולחן האדמו"ר לארוחת הערב. פעם אחת נוצר ממנו - מפני השמירה החזקה - לצאת אל האיכר בזמן, ומשום כך כשהגיע כבר הגיש לו האיכר את הכוס מלאה חלב. נמלך בדעתו, כי מאחר וחובה על הרבי להגישו ליד הרבי, אלא נפש, יגישנו לו גם היום. ואכן, כהרגלו מדי יום, הניח את החלב על השולחן מבלי לומר דבר.

כעבור זמן מה, נוכח לדעת כי החלב עדיין עומד על מקומו. לאחר שעבר זמן ניכר והחלב עדיין נותר בתוך הכוס, החליט להגישו ליד הרבי, אלא שאז עשה הרבי איזו תנועה בלתי זהירה והחלב נפל ונשפך. אז שאל את הרבי מדוע לא שתה את החלב, והרבי ענה: **לא ראיתי שום חלב לפני...**

הלה סח לרבי את כל המעשה, והרבי אמר: הלא אמרו "חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו" - מי שעיני ישראל לו אינו רואהו כלל... ("מעניה של משנה").

דף לו/ב ואותי אתם קובעים: קובעים - גוזלים (רש"י)

קבעת עיתים לתורה?

בהתאם לפירושו של רש"י את המילה "קובעים": "גוזלים", פירש הגר"א זצ"ל, את דברי רבא (שבת לא/א), כי בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו, בין היתר, "קבעת עיתים לתורה"? היינו: האם גזלת מזמין וקרעת הימנו נתחים לשם לימוד התורה? לאמר, אין להמתין לעת מצוא כדי ללמוד, אלא יש לחטוף זמנים בכח...

דף לו/ב גזרו על פיתן ושמנן משום יינן

קירוב לבבות

היה אומר ה"יהודי הקדוש" מפשיסחא זי"ע"א: אחר שלמדנו, כי אכילה ושתיה בצוותא מביאה ליד קירוב לבבות, הוי למד מכאן לכבד כל אורח באכילה ובשתיה, אף אם לא נזדמן אליך בשעת הסעודה, כדי לקרב ליבוביהם של ישראל זה לזה... ("פסקי תשובות" ח"ב).

דף לז/א ועל דיקרב למיתה הסאב

טעם חומרת טומאת מת

כידוע, וכמוכח גם מסוגייתנו, טומאת מת היא החמורה שבכל הטומאות. מדוע? טעם מעניין כותב החזקוני: כדי שלא יהיו בני אדם מצויים הרבה אצל מתיהם ויצטערו יותר מדי...

לעילוי נשמת

הרב **גרשון שיין** ז"ל

בן הרב ברוך מרדכי ואסתר מיכלא ז"ל

נלב"ע כ"ח בתמוז תשס"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **דאבריש וידבסקי** ע"ה

ב"ר אברהם וסרצוג ז"ל נלב"ע כ"ג בתמוז תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה שרה גלדצהלר** ע"ה

ב"ר נפתלי שמואל ז"ל נלב"ע כ"ג בתמוז תשכ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו

ר' לוסיאן גלדצהלר ומשפ' שיחיו

